

KÁLVINISTA VILÁG.

REFORMÁTUS EGYHÁZTÁRSADALMI FOLYÓIRAT

Egyházunk a reformáció után és új reformáció előtt.

I.

Háromszázötven esztendőn keresztül, amióta Erdély és a Királyhágó-mentén a kálvinizmus gyökeret vert, Istennek ama kegyelmi ajándékaiból éltünk, amelyeket nagy reformátoraink: Szegedi Kis István, Dévai Bíró Mátyás, Kálmáncsehi Sánta Márton, Méliusz Juhász Péter és a többiek lelkén keresztül adott nekünk. Nagy reformátoraink életén át egy nagy erkölcsi tőkét adott minékünk Isten, amelyet itt-ott gyarapítottunk is, de amelyet inkább szakadatlanul fogyasztottunk, apasztottunk, míg lassan-lassan úgy feléltünk, hogy egyszer csak szegényekké lettünk, ma pedig majdnem koldusoknak érezzük magunkat. Istenországának alaptörvénye: „Mert mindenkinnek, akinek van, adatik és megszorítottatik; akinek pedig nincsen, attól az is elvétetik, ami je van.“ „Mert, aki kér, mind kap; és aki keres talál; és a zörgetőnek megnyittatik.“ A mi magyar kálvinista tőkénk nem szaporított meg, mert nem volt a mienk, hanem csak éltük azt, amit a mi reformátoraink kiküzdöttek maguknak s amit mi átvettünk tőlük. Hogy milyen nagy és milyen csodálatosan kamatozó volt ez a tőke, mutatja az, hogy ez a csak *átvett* tőke is elegendő volt arra, hogy egyházunk évszázadokon keresztül prosperáljon. *Ma azonban már érezzük, látjuk, hogy egy csak tradicionális kálvinizmusból megélni és továbbélni nem lehet s világosan a szemünk előtt áll a rettenetes ítélet, hogy amink még van, az is elvétetik tőlünk.*

Csak, aki kér, csak az kap; csak, aki keres, csak az talál;

csak, aki zörget, csak annak nyitattik meg. Isten Szentleke szakadatlan ostromolta s ostromolja egyházunkat, új és új igények ébresztgetésével hívott és hív többről-többre, de a viharzó Lélek árja *csak egyes* lelkeket ragadott magával, *csak egyes* szívekben ébresztett magasbahlívó igényeket, még mindig *csak egyes* kezek kulcsolódnak imádságra, *csak egyesek* léptek a keresés útjára, *csak egyesek* zörgetnek az örökélet ajtaján. Hol vannak a százakon túl az ezrek s hol vannak az ezreken túl a százezrek? *Hol van a személyes élő hitre ébredt egyeseken túl az egész magyar református egyház? Csak ezekben az egyesekben van! Az egész nagy magyar református egyház még mindig az egyházon kívül van, mert az Istenországán kívül van!*

II.

Ime! így állunk a reformáció után. De a Lélek viharzó ereje és lángoló tüze, amely új ostrom alá fogta az egyházat: bizonyos kezessége annak, hogy *új reformáció* előtt állunk. Nem valami szektárius innováció előtt, hanem a Lélek által teremtett nagy reformáción belül megindult megújuló és megújító reformáció előtt. **A nagy** történeti reformáció jelentősége abban van, hogy az emberi elme nagyon is csak emberi gondolatainak szövevényes útjáról a Kijelentés öröktavaszban élő szép kies mezőire vezetett.

Az isteni Kijelentés örök forrásától elszakadt római pápás egyházon kívül, a reformáció, Istennek ez a csodálatos nagy tette, egy új életkört teremtett a Kijelentés örök középpontja körül s egyházunk új reformációjának abban kell állania, hogy ebbe az életkörbe újból bekapcsoljuk egyházunkat, hogy annak a dicsőséges körforgásnak a vérkeringése újból és újból átömöljék egyházunk elerőtlenedett, öntudatát veszített tagjaiba s a folytonos megalkuvások között elgyávult és gerinctelenné vált vezetőibe.

Az új reformáció a nagy reformáció megújítása. Vissza kell térnünk nem Lutherhez és Kálvinhoz, hanem a Luther hitéhez és a Kálvinban győzedelmeskedett isteni kegyelemhez. Olyan egyszerűekké és alázatosakká kell lennünk Isten

---

előtt, amilyen Luther volt s olyan engedelmesekké kell lennünk Isten akaratával szemben és olyan győzelmesek Isten akarata által, amilyen Kálvin volt. Úgy kell ismét csüggenünk üdvösségünk kérdésén, amint csüggött Luther és úgy kell bízunk a kegyelem elveszítetlenségében, amint bízott Kálvin. Úgy kell dolgoznunk népünk lelki építésén, amint dolgozott Luther és úgy kell tusakodnunk, hogy nemzetünket bekapcsoljuk Istenországa minden népet egyesítő és átfogó közösségébe, amint tusakodott Kálvin. Szakadatlanul konzerválnunk kell azt, ami Isten akarata szerint való és szakadatlanul reformálnunk kell azt, ami ellenkezik Isten szent akaratával, úgy, amint azt tették Luther és Kálvin egyformán.

Az új reformáció sem haladhat más úton, mint amelyen haladt a régi és nem küzdhet más eszközökkel, mint a régi. Az út ma is a Krisztus, az eszközök a Szentlélek-Isten adományai. Azok akik szívökben hordozzák a Szentlélek-Isten adományait s akik tetteleg reáléptek az útra, amely a Krisztus, azoknak mind kezet kell fogniok s közös frontot építeniök az egyházban, hogy ha kell az egyház ellen is megmentésük az egyházat. Nem önmagáért, hanem Istenért, az Ő ügyéért, az Ő igazságáért.

T. S.

A reformáció, mint időbeli tény és mint időfeletti programm.

Október havában a világ protestáns egyházai ünnepet szentelnek annak az emlékezetére, hogy 1517. évi október hó 31-én Luther Márton a wittenbergi vártemplom kapujára kiszegzett 95 tételével hangot adott annak a tudatalatti lelki elégtelenségnek, amely már a 15. század méhében ott izzott, lappangott a hamú alatt, hogy aztán az eislebeni bányászgye-
rekből lett istenfélő, kegyes, nagyhitű szerzetes személyén, mint Isten kezének eszközén keresztül, beáramolják a 16. század levegőjébe, diadalmasan bevonuljon a szívekbe és meg-

teremtse azt az áldott és natalmas lelki felszabadulást, amelyet a reformáció történelmi folyamata kivívott.

A reformáció emléknapját nagyon soká úgy ünnepelték és sok helyen úgy ünneplik ma is, mint egy történelmi évfordulót. És méltó, sőt szükséges dolog, hogy a reformáció történelmi jelentőségét és horderejét a maga teljes egészében fel tudja fogni és öntudatos módon képes legyen értékelni ez a mi mai nemzedékünk. A történelem a múlt eseményeinek rendszere, a történelemtudomány a múltnak a jelen kiépítéséig felfejlődött értéksorozatát rendszerezi, a letűnt évszázadok perspektívájának keretei között való irány keresésében sem veszítve szem elől a mára vonatkozó konkluziók célfonalát. Az egyháztörténelem a látható egyházzal, mint történelmi jelenséggel lényegi összeköttetésben álló eseményeket írja le, s ha a látható egyház definícióját úgy fogalmazzuk meg, hogy az Úr Jézus Krisztusban való hitükről és az ő igéjéhez való hűségükről vallásttevőknek világorganizációja, akkor az egyháztörténelemnek a látható egyházra nézve az a feladata, hogy keresztyén felekezetenként, azokat, akik a látható egyháznak tagjai, vallásuk egyetemes és felekezeti történelmi kibontakozásával megismertesse és őket határozott, öntudatos, hitvalló keresztyénekké tegye.

Mi a jelentősége annak, ha egyházunk történelmével felekezeti szempontok alatt foglalkozunk? Egyszer az, hogy valahányan egy felekezethez tartozunk, céltudatos vezérfonal vezetésével ismerhessük meg és nyerhessünk képességet értékelni azt a hitörökséget, amit őseinktől örököltünk; tanulhassuk nagyrabecsülni és magunk tulajdonává tenni az elveket, amelyekért elődeink harcoltak és szenvedtek.

Másodszor: ez a történelmi megalapozottság az a legerősebb kapocs, amely egy nagy felekezeti egység egészén, mint kvantitatív kereten belül megteremti a tagozódottságból az egy, kvalitatív egységű, homogén egészre vezető nagy unitást. Vagyunk egy felekezethez tartozók, sokan: óceánokon innen, óceánokon túl. Az a tudat, hogy közös alapon és közös eszmények zászlaja alatt állunk, szüli meg a távolságokat áthidaló egység szellemét, ez teszi lehetővé, hogy a nagy egység-

gen belüli tagozódott részek ne külön-külön vergődjenek megosztott erők miatt, hanem hogy erő-synthesis útján létrehozzák a csoport-kooperációt.

Harmadszor: Megtanít arra, hogy miképen kerülhetünk el olyan hibákat, vagy vehetjük elejét olyan tévedéseknek, amikbe úttörő elődeink, a múltak tanulságai híjján, kizárólag a saját belátásukra és tapintatukra támaszkodva, a dolog természetéből következőleg, saját hibájukon kívül belekerülhettek.

Negyedszer: A felekezeti szempontok alatt tanulmányozott történelem, ha meg tudja őrizni magát tévedésektől, félreértésektől és szüklátókörségtől, rávezet arra, hogy a felekezet csak része Isten nagy, egyetemes, anyaszentegyházának, ennél fogva nem lehet és nem szabad olyan hitéletet eredményeznie, mely féltékeny és káros hatású izolálódásban fecserli el energiáit.

Végül: Ha az objektív kritika útján levont történelmi tanulságokat magunkra alkalmazzuk, úgy, amint mai valóságunkban állunk, rá kell jönnünk arra a szomorú, de egyúttal célunk új erővel való követésére serkentő tényre, hogy ezidő szerint még egy egyház, egy felekezet sem érte el rendeltetése magaslatát és nem váltotta be eszményeit. Isten egyháza a földön küzdő, haladó, előre mozgó életű egyház, egy hadsereg, amelynek nem szabad beérnie azzal, hogy múltbeli diadalok és dicsőség babérain pihenjen és azokból élösködjék. Amint ma áll a helyzet, még nem látjuk, hogy Jézusnak minden alája vettetett volna. Amíg pedig ez be nem következik, nem végeztük el feladatunkat.

Ezeknek a szempontoknak a figyelemben tartásával kell tehát számot vetnünk a reformáció történelmi jelentőségével. A lényeges az, hogy ne úgy fogjuk el, mintha csak egy nevezetes nap, egy kiemelkedő esemény *évfordulójának* a megüléséről lenne szó. Annyi bizonyos, hogy a Luther életében és a reformáció mozgalom alakításában egyaránt fontos dátum volt 1517. október 31-ike, mindazonáltal csak esetlegesség, hogy éppen ez a nap és nem valamelyik másik híres dátum jelöltetett meg a reformáció emlékünnepeül. A reformáció

minket nem arra kötelez, hogy egy meghatározott nap megünneplésére összegyűljünk, nem is csak arra, hogy kíváló reformátoraink egyike vagy másika *emlékének* adózzunk, hanem arra, hogy egyfelől a történelem nyújtotta tanulságokat a magunk javára értékesítsük, másfelől pedig, hogy hálát adjunk Istennek azért a kegyelemért, melynek sugarával eloszlatta évszázados tévelygések sötétségét és reformátor elődeink közvetítésében áldott örökségképen minket is megajándékozott az evangélium igaz megértésére vezérlő világossággal, végül, hogy meglássuk a multnak a jövő építésére irányuló útmutatásait.

A reformáció gyermekeit nem is lehet elképzelni a háláadás érzése nélkül. Háládatosság nélkül nincsen hit. A hitből fakadó háládatosság pedig azért áldott forrás, mert mindig új hit fakad belőle. Mikor tehát Lutherre, Zwinglire, Kálvinra gondolunk, nem elég csak figuráknak tekintenünk őket, akik a történelem színpadán mozogtak. Át kell élnünk az ő élményeiket, meg kell tapasztalunk az ő tapasztalataikat. Ezek az emberek, ezek a hősök csodák korában éltek. Olyan csodákat, olyan fényjelenségeket láttak, akárcsak Pál a damascusi úton. Tudniillik ugyanazt az isteni kijelentést vették, amit Pál; ugyanazt a Krisztust adatott látniok, akit Pál látott. Úgy, hogy tulajdonképpen abban a nagyszerű meglátásban, amely olyan bámulatosan újnak tetszik a 16. század sötét háttérében, ők csak az isteni élet, kontinuitásának jutottak el a megismerésére. Az isteni élet mely legtökéletesebben Jézus Krisztusban vezetett be a földi emberek életébe, a közbeeső 15 évszázadon keresztül is szakadatlanul ömlött, áradt, duzzadt bele a világba, tekintet nélkül arra, hogy az úgynevezett keresztény egyház lassan-lassan és mindig jobban eltávolodott ennek az üdvfolyamnak a főmedrétől, irálytalan, morotvás holtágak felé, míg aztán a 16. sz. elején a reformáció újra megglelte a főfolyamot, most már iránytűt adva a mi kezünkbe is, nehogy újonnan el találjunk tévelyedni.

Bizonyos, hogy a reformátorok szíve is háládatossággal volt tele Isten iránt, amikor munkájuknak eredményét látták.

De az is bizonyos, hogy amikor ajkuk a hála imáját rebegte, nem úgy néztek vissza teljesítményükre, minthogyha befejezett és tovább nem folytatódó tények~~re~~ tekintenének vissza. Ők a felfedezett nagy kontinuitásért adtak hálát, örvendő szívvel afelett, hogy annak részesei lehettek és elkötelezésül hagyván reánk, hogy az isteni élet kontinuitásában mi, az ő utódaik is, benne maradjunk.

Tehát a reformációra ne mint egy történelmi befejezettségre tekintsünk vissza. Nem is tehetjük, hiszen maga a folyamat, amelyet a reformáció neve alatt ismerünk, alig köthető megszabott időhöz. 1517. október 31-ike nem olyan dátum, amelynek ne lettek volna előzményei, Luther Márton nem az első, akit Isten elrendelése kiküldött útat keresni. Németországban Tauler, Angliában Wicliff, Csehországban Husz, Olaszországban Savonarola, Hollandiában Brugman, Gansfort és Kempis Tamás olyan nevek, amelyeket nem méltatlanul illett az „előreformátor“ jelző. Luther, Kálvin, Zwingli művét tovább folytatták Knox János, Voetius Gysbert és mások, de befejezték-e minden hiány nélkül, teljesen?

Erre a kérdésre az a felelet, hogy ők örökségül ránk is nagy-nagy feladatokat hagytak: nekünk is nagyon sok még a tennivalónk.

A ránk váró nagy feladatok elvégzésére indító, lelkesítő és buzdító inspirációt igazán sehonnan se vehetnénk olyan túláradó bőséggel, mint amelyet éppen a reformáció hatalmas tényeinek és fenséges személyiségeinek megismerése nyújthat. Időzzünk tehát egy keveset a reformáció örökké halhatatlan hősei körében.

*

Luther Márton egy pár nagyon szegény ember gyermeke volt. Az apja nehéz munka után éledegélő bányász, az anyja egy igénytelen, egyszerű kicsi asszony. Mohra nevű falucsukájukból egy késő őszi nap az őszi nagyvásárra Eislebenbe mentek. S ott Eislebenben, egy szegényes fogadóban, adott életet Lutherné asszony a fiúnak, akit mi Luther Márton néven ismerünk. „Tán az egész világon nem volt aznap még egy olyan igénytelen, jelentéktelen pár ember, mint ez a bányász és neje — mondja Carlyle — és mégis, mi volt, ki volt

hozzájuk képest minden császár, pápa, nagyhatalom? Egy férfiú született akkor, egy hős, akinek világossága jeltűzként lángol hosszú századok óta, világkorszakokon át.“

A kisfiúnak nehéz sors volt az osztályrésze. Érzékeny lelke sok fájdalmat szenvedett, de neki Isten rendelése folytán éppen az élet meztelen realitásaival kellett megismerkednie, hogy ezen az úton a látszatok légköréből az Igazsághoz vezethesse majd vissza a világot.

Nagy nehézségek árán, nélkülözések közepette, de rendkívül fogékony szellemi képességei révén mégis aránylag könnyű szerrel és sok reménységre jogosító módon végzi tanulmányait. Az öreg Luther boldog elégedettséggel látja fia haladását s nagy terveket szövöget. Úgy ítéli, hogy Márton a jogtudományok tanulmányozása révén biztosíthat magának legjobb előmenetelt az akkori társadalomban s fiú készséggel alkalmazkodik atyja akaratához, amikor Isten újjának tüzes jele közbeavatkozik és keresztülhúzza az emberi tervezetéseket. A fiatal Luthernek volt egy Alexis nevű kebelbarátja (Luther 19 éves volt akkor) s egy napon a két fiatalember együttesen meglátogatta az öreg Lutheréket, hogy aztán egy jól eltöltött nap kellemes emlékeivel, ifjúi örömben térjenek vissza Erfurtba, az egyetemi városba. Hirtelen vihar kerekedett: villámcsapások érték egymást s az egyik Alexist sújtotta, úgy, hogy azonnal holtan rogyott Márton lábaihoz. Még egy perccel előbb viruló, erőteljes élet, s egy pillanat alatt elpusztult, megsemmisült. Mi hát az élet? Egy szempillantás és vége. Mit ér minden földi érték, becsvágy, ha az ember nem tudhatja, hogy a következő órában mi éri? Mit ér rang, méltóság, királyi hatalom, vagy akármi, ha arra gondolunk, hogy egy perc múlva meztelenül és minden nélkül az örökkévaló bíró ítélő trónja előtt kell megjelentünk? A megrendült szívű Luther tudatára jut, hogy egy emberi élet milyen elenyészően jelentéktelen mozzanata az örökkévalóságnak és elhatározza, hogy ezentul ennek a végtelen nagyságnak, Istennek szolgálatára szenteli a maga kicsiny életét. Most már hiába atyjának minden ellenkezése és lebeszélése, szerzetes lesz az erfurti augusztinusok között.

Hanem, amit keresett, itt sem találta meg. Érezte, hogy egyszer-csak majd neki is számot kell adni a lelkéről és azt szerette volna tudni, hogy miképen fog majd kielégítően számot adni tudni? Bőjtölt, vigiliázott, misékre járt, mint szerzetes társai, de nem tudta, nem tudta megérteni, hogy a bőjt, a virasztás, a misegyakorlás hogyan mentheti meg valaki lelkét? Ilyen vívódásai közben fedezett fel egyszer a könyvtárban egy ódon bibliát. S abból, amit a szent könyvben olvasott, megtanulta, hogy nem a bőjt, a virasztás s a mise menti meg az ember árva lelkét, hanem Isten végtelen kegyelme.

De Luther nem gondolta, hogy ez az ő felfedése valami új és szokatlan felfedezés abban a korban. Ő meg volt győződve arról, hogy mások ezt már előbb és jobban tudták, mint ő, csak benne volt a hiba, csak ő volt tudatlan, tájékozatlan és most már annál nagyobb volt az öröme, hogy ilyen nagy vigasztalásban osztozkodhatik embertársaival.

Am, amint többet és többet látott meg a világból s erre adódott alkalmá, mert képességeinek megfelelően szépen haladt előre, fontos küldetésekben kellett eljárnia, professzorrá tételt Wittenbergben, meglátta Rómában a pápát, de minél többet látott, annál jobban elesodálkozott azon, hogy az a felfedezés, amit ő tett, Isten kegyelmének megismerése, mások kezében milyen torz formákat öltött.

Érdekes Carlylenak az a meghatározása, ahogy minden idők prófétáinak a bálványimádás elleni harcát írja le. A bálvány görög neve „eidolon“, valami, amit látni lehet. Szimbólum: az isteni valóságnak látható, kézzelfogható formában való kiábrázolása. Addig, mondja Carlyle, amíg a bálványimádó nép tényleg csak istensége szimbolumát látja a bálványábrázolatban, addig őszinte és ha téves is, de jóhiszemű az istentiszteleti módja. Mihelyt azonban a bálvány fáját, követ, aranyát, vagy akármi másból lett legyen a bálvány, összetévesztik magával az istennel és az istenség helyett a kiábrázolására szolgáló élettelen anyagot kezdi imádni, bekövetkezik az az állapot, hogy a bálványimádás nem őszinte többé, önámítássá, öncsalássá válik, s ami még rosszabb, egy bizonyos határon túl tendenciózus ámítás, csalás lesz belőle.

A zsidó próféták ezért küzdöttek a bálványimádó népek ellen, Mohamednek a maga környezetében szintén meg kellett harcolnia a fából és viaszból való bálványok tisztelőivel s Luthernek is ilyen prófétai harcot kellett harcolnia a saját kora bálvány kultusza ellen. Tudták azt jól a középkori pápák és papjaik, hogy Isten kegyelmes és elnéző a bűnökkel szemben. S talán először nem is rossz szándékkal bocsátották forgalomba az isteni bűnbocsátó kegyelmet proklamáló cédulákat. A bűnbocsátó cédulák először csak olyanok voltak, mint az eidolon bálványok, az isteni kegyelem szimbolumai, melyek mögött a kegyes lélek ott imádta Istent. De aztán bekövetkezett a bálványimádás második szakasza, amikor a szimbolum, a bűnbocsátó cédula, fetissé vált, a forgalomba hozók hamis interpretálásában isteni hatalmat öltött, s ha Mohamednek bálványok ellen kellett viaskodnia, amik fából és viaszból voltak, Luthernek éppen úgy bálványokat kellett megsemmisítenie, csakhogy ezek a bálványok pergamenből és tintából fabrikáltak.

Wittenbergben egyszerre csak Luther barátinak a gyónószékben azzal szereztek meglepetést a hívei, hogy nincs szükségük bűneik alól való isteni feloldozásra, mert vettek már bűnbocsátatot pénzért. Luthernek válaszulnia kellett s a válasza nem lehetett más, mint amit az erfurti kolostor csendjében latin bibliájából megtanult, hogy bűnöket egyedül Isten kegyelme bocsáthat meg.

A következő lépést ismerjük. A wittenbergi 95 tétel, 1517. októberének utolsó napján. Majd a küzdés időszaka.

Azután jött a wormszi diéta, 1521. április havában. A modern európai történelem legnagyobb szerű jelenete. Egyik oldalon a világ pompája és hatalma, a másik oldalon Isten igazságának képviselőjében egyetlen ember, Luther János szegény bányász fia. De ebből a találkozásból sarjadt ki kultúra és civilizáció azóta bekövetkezett egész fejlődése.

A reformáció emléknapja Luther wittenbergi tétélcíveivel forrott össze a köztudatban. Érdekes azonban, természetesen megint anélkül, hogy magának az évfordulónak tulajdonítanánk a fontosságot, megemlékezünk arról, hogy a mi nagy re-

formátorunk, Kálvin János életében milyen beavatkozással nyilatkozott meg az isteni gondviselés irányító ereje, majdnem ugyanazon a napon. Kálvin szintén jogásznak készül s akkora előszeretettel viseltetett a politika iránt, hogy megkezdett theologiai pályáját elhagyva, jogi tanulmányok céljából egyetemre ment. Ezen elhatározását mindenesetre támogatta az is, hogy Olivetánnal való érintkezése közben megrendült a római katolikus egyházrendszerben való hite és bizodalma, úgy, hogy az egyházzal való lelki közösség híján célját sem látta már, hogy a hivatalos róm. kath. egyház kötelékében megmaradjon. A bourgeois egyetemen aztán megismerkedett Wolmar professzorral, aki a görög nyelv tanára volt, s az ő ösztönzésére eredeti nyelven kezdette olvasni a szentírást. Ez ismét olyan hatalmas befolyást gyakorolt rá, hogy újra visszatért a theológiához, de most már új világosságban látta meg és új szempontok alatt vizsgálta a keresztényen vallás értékeit. Párisban, a Sorbonneon, dolgozott és nagy tehetsége hamar felkeltette tanárai és előljárói figyelmét. Hogy mekkora tekintélye lehetett, az kitűnik abból, hogy az újonnan kinevezett rektor, Kopp Miklós, 1533-ban vele íratja meg azt az előadást, amit az egyetemi hagyományoknak megfelelően a Sorbonne rektorának Mindszentek napján tartania kellett. A fiatal Kálvin írása azonban annyira telítve volt reformgondolatokkal és új eszmékkel, hogy a katolikus Sorbonne tradíciói nem tűrhették meg. Kopp rektor alig tudott elmenekülni a letartóztatás elől, Kálvinnak is menekülnie kellett. Lehetséges, hogy ez az esemény nem volt éppen olyan döntő fontosságú a reformáció történetében, mint wittenbergi thézisek kiszegesztetése, de ha nem következik be, akkor talán sok minden másképp lett volna. Ha a fiatal Kálvin Párisban marad, képzettsége és tehetsége bizonyára gyors előmenetelt biztosítanak neki, a francia környezet és légkör hatása is más lett volna tán, mint amilyen alá a svájci viszonyok alatt került. Ha el nem kényszerül menekülni a francia talajról, talán sohasem találkozik Bázelen Capitoval és Gryneus Simonnal, nem ismerkedik meg Genfben Farellel és Viret-vel. De Istennek ez volt Kálvinnal a terve, és e terv megvalósításának kez-

detéül a Mindszentek napján elhangzott rektori beszédet választotta eszközül. Ugy látszik, Isten megpróbálja az ő választottait, mielőtt munkába állítaná őket. Luther megpróbálta az alacsony sorsból származás, a szegénység, a nélkülözés próbájával; Kálvin tekintélyes állású és jómódú szülöktől származott, neki tehát a hazátlanság, a száműzetés keserű kenyerét kellett megpróbálnia, földön futóvá kellett tétetnie, hogy méltó lehessen Isten országának terjesztésére e földön.

A reformáció lelkének, amely a tudat alatt, sejtésszerűen, már az előreformátorok szívében is ott izzott, a tulajdonképeni reformátorok közül Luther előbb vált ugyan tolmácsává és kifejezőjévé, mint Kálvin, — hanem Kálvin volt az, aki a reformáció világüggyé tette. Mint Révész Imre találóan jellemzi, „a kálvinizmus szelleme hódító szellem volt, a szónak legnemesebb értelmében és európai, sőt az északamerikai kálvinista polgárközösségek megalakulásával világsszellemmé lett.“ Ez a szellem „mindenféle faji és politikai korlát hozzá tapadását fölényes erővel kerülve ki, az egyetlen lehetséges hordozója lett az evangéliumnak s a ráalapított protestáns világ- és életnézetnek.“ S ugyanakkor, „anélkül, hogy bármely nemzet életformáival azonosította volna magát, ébresztette és hatalmasan felfokozta mindenütt a nemzeti öntudatot“ is. Kuyper Ábrahám ezt a definíciót adja a kálvinizmusról: „Sajátos vallási tudatban gyökerezik és ebből a speciális vallásos tudatból kifejlődött először is egy jellegzetes theologia, aztán egy speciális egyházi rendtartás, majd egy a politikai és társadalmi életet alakító forma, egy az erkölcsi világrendet interpretáló felfogás a természet és isteni kegyelem, a keresztyénység és a világ, az egyház és az állam, s végül a művészet és tudomány tolmácsolására“. Kálvin rendszerének a determináns principiuma, a központja, a főrugója: Isten dicsősége. Mindent Istenért! „Cor meum velut mactatum tibi offero Domine“

*

Fenntebb szó volt az északamerikai polgárközösségek kálvini szellemben történt megalakulásáról. Ezzel kapcsolatban célszerű lesz csak egy pár szóval Knox Jánosról, az angol nyelvet beszélő kálvinista világ reformátoráról is, meg-

enlékezünk. Csodálatos erős egyéniség volt ez a nagy rőt-szakkallú skót a maga darabosságában, félelemnélküliségében. Tulajdonképen ugyancsak a kálvini reformáció továbbítója volt Knox, de hogy ez a másodlagosság nem csökkenti a jelentőségét, azt bizonyítja az egész újkori történelem. Az angol puritánizmust érheti bírálat, de életerejét bizonyítja a tény, hogy nyugat felé a leghatalmasabb arányokban elterjedt és még máig is növekedőben van. Körülbelül 300 éve, hogy üldözött számkivetett puritánok Angliából Hollandiába, onnan a Mayfloweren Amerikába hajóztak. Amit ők és leszármazottaik ott produkáltak, az több, mint egy hősköltevény. S még mekkora lehetőségek állanak az amerikai protestantizmus előtt. Dr. Keller Adolf könyvet írt az amerikai protestantizmusról s könyvének ezt a címet adta: „*Dynamis*“. Az amerikai protestantizmushoz benne liktet még ma is a reformáció ereje, s ha szüksége lenne rá a világnak, egy új reformációra való erőforrás.

*

Az előbbieken a nagy reformáció nagy személyiségeinél időztünk, most vessünk egy rövid pillantást a reformáció elveire.

Az első, az objektív principium az, hogy hitünk mértéke és irányítója csak Isten igéje lehet, úgy, ahogy az velünk a szentírásban közöltetett.

A második, s szubjektív principium az, hogy Isten előtt hit által igazulunk meg, nem a magunk érdemei alapján, hanem az ő kegyelméből.

A harmadik principium a szociális. Az egyház feje a Krisztus. Egyedül neki vannak alávetve, de egyébként egyenlő lelki ranggal bírnak az összes keresztyén hívők. Ez magában foglalja az egyetemes papság elvét, s a híveknek az egyház kormányzásában való részvételi jogát.

*

Miután így Isten iránti hálás szívvel végigtekintettünk a reformáció századának néhány kiemelkedő mozzanatán, az ezáltal nyert evangéliumi világosság fényében szegezzük le azt is, hogy mik hát a mi örökségünkből következő kötelességeink Istennel, önmagunkkal és a jövő világgal szemben.

Szüntelenül emlékeznünk kell, hogy mint a keresztyén univerzum egy részének, a magyar református keresztyén anyaszentegyháznak úgy tagjaiban, mint egészében fel kell emelkednie Isten királyi papsága hivatásának magaslatára. Ez a mi anyaszentegyházunk ne legyen csak egy véletlenszerűen összeverődött gyülekezete a híveknek, hanem prófétai öntudatú bizonyosságtevője Krisztusnak és az ő evangéliumának. Keresztyéni kötelességeink mineműségét többféle tényező határozza meg. Így először maga az a tény, hogy egy része vagyunk a közös cél alatt küzdő látható, intézményes anyaszentegyháznak. Másik tényező: református hitünk principiumai. A harmadik: nemzeti leszármazottságunk. Negyedik: történeti múltunk. Ötödik: először saját fajunk, azután politikai országunk jelenleg időszerű vallásos, kulturális és társadalmi szükségletei. Theologiailag fenn kell tartanunk református hitelveinket anélkül, hogy eközben mereven elzárkóznánk minden elől, ami kívül van rajtunk. Propagálniuk kell az egységet, elsősorban református hitünk magyarnyelvű sorsaival, országhatáron belül és kívül, azután idegen nyelvű külföldi hittestvéreinkkel.

Erdélyi református egyházunk ma nehézségekkel küzd, erejét nehéz viszontagságok gyengítik. De principiumaink megingathatatlanok, kipróbált erejűek, s bár régiek: mégis mindig modernek és időszerűek. Isten segítségével nagy dolgokra leszünk még képesek általuk. *Maksay Albert.*

Apák és fiak.

A mi világunkban rövid félszázad alatt óriási változások történtek. Nemcsak politikai és társadalmi változások ezek, de ezeknél sokkal mélyrehatóbb világnézeti és irányváltások, melyeknek a nyomait ott látjuk mindenhol a mi világunk minden életnyilvánulásában. Olyan eszmék és gondolatok, melyek csak tíz esztendővel ezelőtt elismertek és iránytszabók voltak, ma már a mesék, vagy legalább is a krónika világába tartoznak. Csak a mi életünkben megfordult a világ s mi úgy állottunk már apáinkkal szemben, mint két, sokban ellentétes világ képviselői, melyet nem lehet kibékíteni.

Hát még a mi gyermekeink! Már most is úgy állanak ve-

lünk szemben, mint akik nem értenek bennünket, idegenek tölünk és azoktól az eszméktől, melyekben mi felnöttünk. Napról-napra nő és mélyül ez a szakadék, s sok apa, aki figyelemmel kíséri ez új idők változásait keserűen látja, hogyan szakad el a mi ifjúságunk a múlttól, hogyan válik számára értéktelenné sok olyan, auit mi szeretünk és hogyan keres és követ olyan irányokat, melyek reánk nézve idegenek. Sokszor még a kérdéseiket sem értjük, nemhogy felelni tudnánk reájuk.

Ez az eltolódás nemzedék és nemzedék között, lehet egyik oldalról egy nagy és kiszámíthatatlan következményekkel járó *veszedelem*, ha ez az irányváltozás, mint azt sokszor tapasztalhatjuk, sok esetben, azon értékek feladását jelenti, melyek a mi nemzetünk és egyházunk alapvető értékei s melyek nélkül ez megsemmisül és elpusztul. S tényleg sok olyan veszedelmes jelenséggel találkozunk, melyek erre engednek következtetni. A történelmi érzék hanyatlása, melynek következtében a nemzet múltja és múltban feltárt és rejtett értékei feledésbe mennek, mely megbénítja és talajtalanná teszi a népet, elszakítja múltja szent örökségeitől és bizonytalanságba viszi, egyik ilyen nagy veszedelem. Másik gyanánt lehet említeni a koncepciónélküliséget, mely egyrészt mai iskolarendszerünk-ből következik s mely alatt azt értjük, hogy az ifjúság kitekin-tésre, nagyobb távlatok meglátására való érzéke napról-napra gyöngül. Ezzel gyöngülni fog az a képessége is, hogy a mindennapi élet kérdéseit ne azok időleget jelenségeiben, hanem nagy távlatokban, elvi szempontok szerint ítélje meg, s következménye egy a jeleu viszonyok néma és fásult elfogadása, hogy jól érzi magát bármilyen viszonyok közt, s ha van kifogása ellene, ezek a kifogások ismét csak a mindennapi élet szükségégeihez igazodnak. Az élet kérdéseinek ilyen koncepciótlan, kis távlatban való tekintése esalódottá, keserűvé, elégedetlenné tesz és megnyomorít, mert az életben, mely napról-napra súlyosabb kérdéseket vet fel, egyedül a messzenéző, a dolgokat nagy összefüggésekben látó lelkek tudhatják egyensúlyokat megtartani. Ezért van, hogy a mai ifjúságra annyira illik egy híres német írónak, Paul de Lagarde-nak megállapítása, ki mikor azt a kérdést vizsgálja, igaz-e, hogy az ifjúságban hiányzik az ideálizmus, arra az eredményre jut, hogy nem az ideálizmus, hanem az ideálitás, vagyis egyáltalában az eszményekre való törekvés és azok előtt való meghajlás hiányzik. Hogy egy ilyen ifjúság milyen nagy veszedelmet képez a mi népünkre nézve, mindenki végiggondolhatja.

De ugyanez az eltolódás, mely sokban veszedelem, lehet

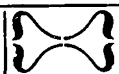
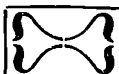

olyan rugókat tartalmazó erő is, mely viszont másik oldalon nagy *reménységekre* jogosít. A mi ifjúságunk nem csak sok olyanban különbözik tőlünk, ami kedvezőtlen, de vannak jelenségek, melyek olyan különbségekről számolnak be, melyeket határozottan kedvezőknek és biztatóknak kell tekintenünk. Ez az ifjúságban az a tendencia, mely annak jobbjában található s melynek jellemző vonása egy elmélyülésre való hajlam, törekvés a dolgok igazi mélyébe való hatolásra. Egy ilyen-félenek lehet tulajdonítani azt a tényt, hogy az ifjúság vallásos érdeklődése pl. napról-napra észrevehetőbben növekedik. Ebben az érdeklődésben az ifjúság jobbjai részéről öntudatlanul is annak a nagyobb kitekintésnek a keresése van, melynek hiányát megállapítottuk s egy törekvés olyan gondolatok és életelv után, mely a mindennapi, a változó és az esetleges felett áll. Egy másik ilyen biztató vonás az új nemzedékben a dolgok gyakorlati, aktuális oldalának megragadása, melyre ismét talán öntudatlanul az vezeti őket, hogy az elvi, elméleti iránti érdeklődés háttérbeszorulóban van. Míg régen teoretikus jellegű szócáták és formulák feletti küzdelmek folytak az ifjúság lelkében, ma azt keresik, ami mindennapi életük kérdéseibe egy tényleges, gyakorlati indítást képes adni. Ennek a vonásnak pedig nemzeti és egyházi életünk megint nagy hasznát látja, mert a kérdések éles megítéléséhez és azok megoldásához vezeti őket a régi idők formahajhászó elméleteken lovagoló tétlenségével szemben. S egyházunkban éppen erre a kettőre van most szükségünk, egy ilyen ifjúság mentheti meg azt: egy olyan, mely mélységben, a lelki élet legmélyebb és legkomolyabb kérdéseiben látja azt, ami életét igazgathatja, s amely más oldalról gyakorlati téren kapja meg a dolgok megoldását, ahol sem elméletek, sem szónoki frázisok hazugságai félre nem vezethetik, mert nem azt nézi, milyen a forma, hanem mi van a forma háta mögött. S ha ezt elgondoljuk, be kell vallanunk, hogy ennek el is jött már az ideje. Hogy mond vacsinált elméletek, ódon paragrafushalmazok és frázisokkal és szentimentális könnyözönnel hatni akaró fogások vezessék a világot, azon már túl vagyunk.

Az Ibsen Solness építőmestere kétségbeesik, mikor az ifjúság kopogtatását hallja. Nekünk nem kell azt tenni. Mi tudjuk, hogy az ifjúság is kapott egy üzenetet Istentől, egy megbízást, melyet végre kell hajtania. Ha híven végrehajtja, szolgálni fog vele annak, ami a mi legnagyobb célunk is volt: Isten országának. Mi elfogadjuk alázatosan ezt az üzenetet és megértjük azt s örömmel nézünk az új-kor új feladatai elé.

I.

A késői bizonyágtevés.

Márk 16:37. 39. „Jézus pedig nagy fennszóval kiáltván, kibocsátá lelkét. Látván pedig a százados, aki vele átellenben áll vala, hogy ekként kiáltva bocsátá ki lelkét, monda: Bizony, ez az ember Isten fia vala!“

Amíg élt Jézus, a katonák gúnypalástot adtak rá, tövis koronát adtak a fejére, nádszálat a kezébe, köpdösték, verték, gúnyolták — méreggel elegyített ecetet adtak neki inni; sorsot vetettek a ruhája fölött. És mikor kiszenvedett a kereszten, akkor egyszerre csak vallomást tesz a parancsnokuk, a százados és az örök is vele együtt: Bizony, Istennek fia vala ez.

Micsoda erő munkált itt közre?

*

Analógiái is vannak az esetnek. A utolsó vacsora után a tanítványok dicséreteket énekelve mennek Jézussal az olajfák hegyére; — s ott a Getsemanében elnyomja őket az álom, cserbenhagyják Jézust, mialatt ő imádságban tusakodik. De mikor jön a veszély, akkor az egyik közülök egyenesen fegyvert fog ura védelmére.

Péter megtagadja Jézust. Háromszor is. De mikor kakaszóláskor meglátja azt a szenvedő, megkínzott arcot, keservesen sír.

Judás elárulja őt. De másnap, amikor megtudja, hogy elítélték, visszaviszi a 30 ezüstöt azokhoz, akikől kapta s halálra ítéli önömagát.

A keresztt tesz bizonyágot Jézusról. A keresztt magyarázza meg, hogy ki ő nekünk.

Ez a bizonyágtétel egyszer s mindenkorra szólott, mégis örökké ismétlődik. „Aki követni akar engem, vegye fel az én keresztemet.“

Krisztus a keresztt nyelvén beszél hozzánk.

Mi azt szoktuk mondani, hogy az élet ezeryi sok apró-cseprő bajában, gondjaink, aggodalmaink és fáradságaink közt nem érünk rá lelkiekkal foglalkozni. Ez megtagadása, elárulása Krisztusnak. Mert ezekben is ő van jelen. Az evangéliumból látjuk, milyen zaklatott, hajszolett napokat élt Jézus s hogy a tanítványai is mind milyen keményen dolgozó

emberek voltak. A tanítvánnyá választásuk előtt is, meg azután is. Mégis volt idejük és kedvük a lelkiekkel való foglalkozásra.

A kegyelem olyan, mint a holland partokon a tenger. Rést keres, beáramlik a földekre, termékenyít és életet ad. De a partlakóknak dolgozniok kell, csatornákat és gátakat kell készíteniök, mert különben elveszítenék az áldást. Krisztus is ad nekünk, de igényeket is támaszt. Kemény, megerőltetett munkát kíván tőlünk. „Emberek halászaivá teszlek titeket“, tenyérfeltörő, súlyos, sokszor életkockázatos munkát.

*

Krisztusról tesznek bizonyosságot az életünk keresztjei. Máskép hogyan lehetne megérteni azt, hogy miért kell szenvednünk, vergődnünk és kínlódnunk itt a földön? Ez olyan csoda, ami felülmúl minden emberi ismeretet. Bele ékelődik a szívünkbe a probléma, mint egy hegyes nyíl. Mi hiába tündöndünk, hogy miért és mi miatt vérzik a szívünk? Hanem Jézus jön, hozzánk lép s begyógyítja sebünket.

Nem kell magyarázni, minden ember tudja, hogy még a legelvetemültebb lélek is, nagy megrázkódtatásokban, Istent keresi. Az a százados és azok a katonák is a földinduláskor döbbentek rá, hogy isteni tényekkel állanak szemben. Akkor ismerték meg a kegyelmet. Mi is csak olyankor szoktunk feléje fordulni, mikor úgy érezzük, mintha nagyon messze es-tünk volna tőle. Mintha meg is szünt volna.

*

Pedig az isteni kegyelem és szeretet szüntelenül működik és örök időkre bizonyosságot tett róla a kereszt. Csak néha mi nem látjuk. Milyen boldog az, aki látja, tudja, hogy: „Bizony, Isten fia a Krisztus.“

Sajtóhibák a bibliában. Az oxfordi egyetem nyomdája, a mely nagymennyiségű bibliát is nyomtat, már régebben köz-hírré tette, hogy mindenkinek, aki nyomtatási vagy sajtóhibát talál az ott készült bibliákban, minden hibáért öt dollárt ad. Egy amerikai fiú, Dr. Alvin Magarynak a detroiti Woodward Avenue Presbyterianus egyház lelkészének fia értesítette az oxfordi nyomdát, hogy két hibát talált az általuk nyomtatott bibliában. A nyomda válaszában kijelentette, hogy az illető hibák nem szedési hibák, hanem onnan származnak, hogy az oldalak leöntött szedésén egy-két betű megcsordult. Mivel azonban ők ezt hibának tartják, a tíz dollárt kiutalták a szorgalmas bibliaolvasó amerikai fiúnak. Magyar bibliánkban azonban tényleg vannak sajtóhibák. (Lásd Zsid. 12:4-et ahol „végig“ van szedve „vérig“ helyett.) Érdekes volna, ha valamelyik olvasónk egyik, vagy másik bibliai könyvet végigtanulmányozná s kiírná a sajtóhibákat, megjelölven, hogy bibliája milyen kiadású.

A svájci protestánsok száma. Svájc köztársaságban 3 millió 880.000 ember él a legutolsó népszámlálás adatai szerint, akiknek 57 és fél százaléka protestáns. A katholi-

kusokon és zsidókon kívül egy százalék tartozik valami más egyházhoz, vagy pedig egyházhoz nem tartozónak vallja magát. A népszámlálás adatai azt is bizonyítják, hogy a protestáns lakosság gyorsan szaporodik, míg a kath. népesség száma fogy.

Egyházpártolás Amerikában. A newyorki Fifth Avenuei presbiteri gyülekezet az elmúlt esztendőben csupán gyülekezeti célokra 400 ezer dollárt adott össze. A presbyterián egyházban ez a legnagyobb összeg, amely az elmúlt évben e célra befolyt.

Egyházi hírek Szovjetországól. Az orosz szovjetkormány a Keresztyén Ifjúsági Egyesületet, az YMCA-t, amely a világ legnagyobb ifjúsági szövetsége, minden megokolás nélkül kitiltotta az egész ország területéről. Az YMCA vezetői nem tudják mire magyarázni a dolgot, annál kevésbbé, mert az YMCA rendkívül nagy és hasznos szolgálatokat tett az orosz népnek, különösen akkor, amikor a segítség munkájára a nyomorúság enyhítésére nagy szüksége volt. A kormány egyuttal kitiltotta az YMCA oroszországi vezetőjét, az amerikai Andersont is és birtokát is egyszerűen elkobozta. A dolog annál különösebb, mert Sherwood Eddy, amerikai író

és a nemzetközi YMCA megbizottja a nyáron Oroszországban járt és a kormány a legnagyobb előzékenységgel fogadta. — Eddy azóta számos cikket írt s bár kijelentette, hogy ő maga távol áll a kommunizmustól, mégis sok elismerésreméltó dolgot állapított meg róla és sürgette Coalidge elnököt is, hogy az Egyesült-Államok hivatalosan is ismerje el a szovjetkormányt és lépjen vele diplomáciai összekötésbe.

Az oroszországi szent zsinat azt a határozatot hozta, hogy a szerzetes intézményt meg fogja szüntetni. Ezt négy évvel ezelőtt is kimondották, de akkor nem teljesítették. Most azonban a kormány is segíteni fog a végrehajtásban.

Általában a szovjet vallásellenes magatartást mutat. Anál érdekesebb tehát, hogy ennek ellenére bibliák készülnek a szovjet sajtóin. Az angliai bibliatársulat megegyezett az orosz szovjetkormánnyal, hogy a Londonból átadott stereotíp táblák alapján a szovjetkormány nyomdájában orosz bibliákat fognak nyomatni. Minden egyes felekezetnek jogában áll annyi bibliát készíttetni, amennyit akar. Az így készült orosz bibliának a szövege ugyanaz, amit az orosz szt. színódus még 1907-ben megállapított.

Ásatások Armageddonnál.
A szent földön Meggido mel-

lett (ami az ókori Armageddon mai neve) tavaly megkezdett ásatások szépen haladnak. A körülbelül 13 holdnyi terület rétegenként tisztítják meg a rája boruló földtömegektől. Azt hiszik, hogy még mielőtt a teljes munkát befejezik, sok világosság derül olyan kérdésekre, amelyek még ma is vita tárgyát képezik tudományos körökben. Már eddig kiásták egyes részeit annak a hatalmas köemléknek, amelyet Kr. születése előtt ezer esztendővel emelt Shashank király, akit az ószövetség Sisák néven említ.

Gyermekek temploma. Walden amerikai városban van az egész világnak egyik legérdekesebb temploma. Ez az egyedül álló templom arról nevezetes, hogy gyermekeknek épült, csak gyermekek járnak bele és a templom minden ügyét, még az istentiszteletek rendezését is, gyermekek intézik, egyedül a vezető lelkész felnőtt. A város, ahol ez a templom áll, szegény emberek városa, akik között még jobbmódu is alig van. A városnak összesen hétezer lakósa lehet. A templomot ingyen építették, amennyiben úgy az anyagot, mint a munkát a városai lakosai ingyen szolgáltatták. Az emberek munkaidő után dolgoztak a templomon. Az egész különbség a templomba járó közönség közt annyi, hogy bár a fiúk és leányok vegyesen járnak bele, az egyház ügyeit csa-

kis fiúk végzik. Azt mondják, hogy ez az érdekes kísérlet nagyszerűen beválik. A gyermekek a legszebben, legkomolyabban viselkednek. A korhatar 5 évtől 14 évig terjed a kiskorú gyülekezet tagjai között.

Nagygyűlések. Az 1925. évi stockholmi konferencia után folyó év augusztus havában Lausanneban, a kies svájci üdülőhelyen gyűltek össze az összes keresztyén egyházak kiküldöttei (kivéve a róm. katolikusokat), számszerint mintegy ötszázan, hogy tovább folytassák Stockholmban megkezdett tárgyalásaikat. A mozgalom célja az, hogy a közös keresztyén hit alapján álló egyházakat egy nagy egységbe kapcsolódó közös szervezet megalkotására keressen utat és módot. A lausannei konferencia — a célul kitűzött nagy keresztyén egység tekintetében — feltűnő külső eredményeket nem ért el, aminek nemcsak az volt az oka, hogy a római katolikusok távol tartják magukat az egész mozgalomtól és annak célkitűzésétől, hanem főképpen az, hogy a konferencián jelen volt protestáns egyházak képviselői és az anglikán, meg a görög keleti egyház kiküldöttei az egyházaikat ezidőszerint elválasztó elvi differenciák eloszlatására és összhangba hozatalára nézve nem voltak képesek megközelíteni egymást. Mindazonáltal a résztvevőkre a közös tanácskozásokból

olyan hatások háramlottak, hogy a lausannei konferencia végeredményben mégis jelentős mérföldkönek mondható a keresztyénség életében, mert a tárgyalások olyan szempontokat világítottak meg, amelyek ráirányították a figyelmet a különbözőségekből is megnyilvánuló egyetlen lényegesre. Pár szóban összefoglalva: a „Hit és Szervezet“ mozgalom munkájának a középpontjává és céljává az evangélium lépett elő a történeti egyházak közti közös szervezkedési alapot kereső kompromisszumok erőltetése helyett. Különösen kihangsúlyozódott ez a protestáns előadók fejtegetéseiből, akik közül a newyorki W. A. Brown, a német Deismann professzor, a kopenhágai Ostenfeld, a párisi Wilfred Monod, a zürichi dr. Keller, dr. Parkes Cadman, az amerikai egyházak szövetségi tanácsának elnöke, Raffay magyar luth. püspök és a francia Ménégosz professzor emelkedtek ki.

Szeptember 3—13. napjain pedig a presbiteri szervezetű református egyházak világszövetségének keleti tagozata tartotta meg nagyszabású konferenciáját Budapesten, ahol sok nagyon fontos és érdekes ügy került megvilágításra, többek között olyan dolgok, melyek magyar ref. egyházunkat igen közelről érin-

tik. A romániai reformátusok hivatalos kiküldöttei Sulyok István püspök, Domahidy Elemér főgondnok (királyhágómellékről), továbbá dr. Darkó Ákos igazgató-tanácsi előadó, dr. Imre Lajos és Mak-say Albert theol. tanárok (Erdélyből) voltak. A két utóbbi előadásokat is tartott. A tárgyalások angol és francia nyelven folytak, magyar és német tolmácsolással. A résztvevők 150-nél többen voltak.

Szeptember 13—18. napjain aztán az erdélyi reformátu-

sok gyűltek össze a brassói nagyhétre. Felejthetetlen szép és lélekemelő napokat töltöttek együtt a nagyhéten jelen voltak, az öntudatos lelki ref. egyház kérdéseinek fejtegetése és megbeszélése közben. A gyűlés vezetője, irányítója és lelke dr. Makkai Sándor püspök volt, akit buzgón támogattak a theologiai tanárok és a jelenvolt lelkészek. Örvendetes, hogy világi hiveink is nagy számmal és nagy lelkesedéssel vettek részt a nagyhét ünnepeiben.

MEGBESZÉLÉSEK.

Kálvinista világ.

Az idők folyamán lekopott a keresztyénség arculatáról a szépség és az erő színe. Fakóvá és színtelenné lett az az egészséges arc, mely a Szentlélek tüzetől kipirulva indult a világnak legyőzésére. Tetszett azonban Isten Ő Szentfelségének, hogy az az elveszett szín újból visszatérjen helyére, hogy a világ beteges arculatán újból megjelenjék ama Szentlélek szülte egészséges pír, amely mellett minden más szín csak árnyék. Tetszett Isten Ő Szentfelségének, hogy a maga elegyíthetetlen tisztaságában, minden emberi hozzáadástól mentesen hirdettessék újból mindeneknek: „Krisztus meghalt bűneinkért, feltámasztatott megigazulásunkért“ és éppen ezért „nem nekünk Uram; nem! Hanem magadnak add a dicsőséget.“

És ime, az emberi lelkek újból felfogói és visszatükrözői lettek Isten sugárzó dicsőségének. Megszületett a kálvinizmus világa. Nagy világ, szép világ, dicső világ,— de mindenek felett egészséges világ. Ez a világ ott van a többi vallásvilágok között és mellett, mint sajátos egészséges világ, mint sajátos egészséges tudomány. Ugyanis az egészség a fokmérője minden tudománynak. Miután pedig a hitbeli tudomány a letéteményese minden tudománynak, következésképpen és elkerülhetetlenül szükséges, hogy ez a tudomány egészséges legyen.

Nos ez az egészséges hitbeli tudomány a kálvinista válás. Ebből nő ki messze magaslóan a kálvinizmus világ. Éltető levegője e világnak a Szentlélek. Általa munkálkodnak, sőt általa választatnak emberei. Ő az elkezdője és bevégezője minden jónak. Ő a keze és záloga annak, hogy ez a tudomány egészséges legyen és maradjon.

Hogy azonban megtudhassuk, milyen nagy és dicső, — milyen üdvösséges és egészséges a mi kálvinista hitvilágunk, — nem elég ebbe a világba beleszületni. Hanem ennek a világnak *bennünk kell* létrejönnie. És hogyan történt ez? Titokzatos módon bár, de mégis lehetséges módon. Istennél nincsen lehetetlenség. Ugyanis maga a Szentlélek Isten végzi azt el, aminek elvégzésére gyöngé az emberi erő, csodálatos és titokzatos módon. És a Szentlélek, ezen bennünk elvégzett nagy munkája után nem tudjuk más magyarázatát adni a dolognak, minthogy „*eddig vakok voltunk, de mostan már látunk*“. Benne vagyunk az evangélium szerint reformált világnak egészséges légkörében. És pedig annyira benne vagyunk, hogy most már nem is tehetjük, hogy benne ne legyünk. Sőt mi több, semmiképpen sem tehetjük, hogy e világnak egészséges és üdvösséges tudományát, mint egyedüli igazságot, mindenkinek ne hirdessük. De *ezt* az igazságot!!! Igen, *ezt* az igazságot és semmi mást, mert számunkra nem is adatott más igazság. Kijelentjük határozottan, hogy nekünk nem is kell más, sőt nem is szabad, hogy más hitbeli igazság kelljen, hanem egyedül és kizárólagosan a mi történelmi kálvinista hitünk által megismert és vallott: „*bűnenkért megfeszítettett és megigazulásunkért feltámasztott Úr Jézus Krisztus*.“ Ami rajta kívül van, mind semmi. Nekünk pedig Ő a valami és minden. Igazsága minden igazságoknak, tudománya minden tudományoknak. Ennek a tudománynak van a Szentlélek tüzésénél kapott egészséges barnapiros színe, van ugyanott nyert hamisítatlan íze és üdvösséges zamatja. Minden más hitbeli tudomány színtelen, íztelen és zamattalan. Igen, az még akkor is, avagy talán éppen azért, mert, naponkint avatja szentjeit és fűrdeti újból és újból kegyeseit.

Igaz ugyan, hogy ez nem a mi dolgunk, különösen nem a mi bajunk. Más csinálja, más dolga, más baja. De mégis tudunk kell ezt is.

Sajnos azonban, van nekünk magunknak is elég bajunk. És bizony ez az igaz baj. Ez már a mi dolgunk, a mi bajunk, amivel törödnünk kell.

Nevezetesen: Az a baj, amikor az egészséges, az ízletes, a zamatos kálvinista tudomány fakóvá, ízletlenné és zamatta-

lanná válik. Amikor a kálvinista ember minden, csak éppen nem kálvinista. Amikor vagy hitetlen, vagy pedig bizonyos romantikus lagymatagsággal dobzsét kiált minden oldalra, ahol csak Jézus nevét hallja emlegetni.

Kijelentjük, miszerint az egészséges kálvinista lélek ilyen nem tőr! Az nem ingadozik! Avagy mit mondjak? Azt, hogy talán a hitetlenséget még eltűri azon Isten szerint való jöreménységben, hogy a hitetlenséget a Szentlélek hitté változtathatja. De semmiképpen sem tudja és nem is szabad, hogy tudja eltűrni, elszívelni a minden oldalra való hajlongásokat és igazadásokat. Az ilyen csak gyöngeségre vall. Arra, hogy valahol rendetlenség van, baj van. Hogy nem vagyunk tisztában saját magunkkal. Hitünknek tartalmával, ajándékaival és követelményeivel. *Igazat adunk mindenkinek, mert nem vagyunk az Igazság birtokában*, vagy pedig nem tudunk semmi mást, csakhogy mi reformátusok vagyunk. De hogy miért vagyunk azok és hogy mit jelent református keresztyénnek lenni, ehhez már igen kevés a mondanivalónk.

Mi a teendő? Tanulni! Újból és újból csak tanulni, mert aki nem tanul, az nem tud, sőt amit tudott is elfeledi.

És mit tanulni? És kitől tanulni? Attól, aki önnön magának volt tanácsadója. Amint írja az apostol, Pál: „Oh, Isten gazdagságának, bölcsességének és tudományának mélysége! ... Kicsoda volt Öneki tanácsadója, avagy kicsoda adott előbb neki? Mert Ő tőle, Ő általa és Őreá nézve vannak mindenek.“

Tőle tehát: az örök, a szent, az igaz Istentől. És hogyan kell és hogyan lehet Őtőle tanulni? Könyörgésekkel és imádkozásokkal! És mit lehet és kell Őtőle tanulni? Mindent, de mindent, ami boldogít s üdvösség, földön és az égen.

Ezt az üdvösséges „mindent“, mint önnön magát adta Isten nekünk Jézusban. Ő a mi tudományunk, Ő a mi tudományunknak igazsága. Ő *a mi igaz tudományunk*.

Kérje azért minden magát kálvinista hitűnek valló gyarló ember az Istennek Szentlelkét, hogy megismerhesse Krisztust az Isten fiának. Hogy ne legyen közöttünk hitetlenség, sem erő nélküli és határozottság nélküli lágymeleg félszívűség, hanem a Szentlélek Istentől az idők folyamán gazdagnak és üdvösségesnek megbizonyított egészséges kálvinista tudomány. E tudomány éljen bennünk. Éljen bennünk, mint erő, mint jellem és tisztesség másokkal szemben, mint alázatosság és töredelem az igaz Istennel szemben, ki bűneinket megbocsátó édes Atyánkká lett Urunkban, Krisztusunkban.

Kálvinista világ! Nagy világ, szép világ, — de vigyázz: maradj egészséges világ

(Nagyszalonta)

Dohi Arpád, ref. lelkész.